

Bolesław A. Dülle

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Ul. Kanonicza 25, 31-002 Kraków

MICHAŁ DULEK (~1812-1869) – STUDIUM GENEALOGICZNE

Słowa klucze: *Nowa Cerkiew, XIX w., Dulek, księgi metrykalne, chłopstwo.*

I. Wstęp

Genealogia jest jedną z wielu nauk pomocniczych historii. Przedmiotem jej badań jest pochodzenie człowieka oraz jego rodziny. Nauka ta na długo przed wydzieleniem jej spośród nauk pomocniczych historii cieszyła się ogromnym zainteresowaniem społecznym i jeszcze większym indywidualnym¹. Skutkiem takiego zainteresowania w wymiarze indywidualnym były badania dotyczące antenata autora, zaś ich wyniki będą przedstawione w niniejszej pracy.

Publikacja ma na celu przybliżenie sylwetki Michała Dulek w wymiarze filiacji, chronologii ważniejszych wydarzeń z jego życia, przynależności stanowej oraz stanu majątkowego, zawodowego i wyznaniowego. Do realizacji tak postawionego celu posłużyła metoda historyczna krytyki i analizy źródeł, zaś materiałem badawczym były w przeważającej mierze kościelne księgi metrykalne.

Dotychczas nie ukazała się żadna publikacja dotycząca rodziny Dulków – niniejsza ma charakter pionierski. Połączenie XVIII i XIX-wiecznej chłopskiej rodziny Dulek z XVI i XVII-wieczną drobną szlachtą kaszubską Dułaków z uwagi na brak źródeł jest niemożliwe. Z tego też powodu w pracy nie skorzystano z herbarzy, gdyż brak dowodów na to, że XVIII-wieczni Dulkowie to XVII-wieczni Dułakowie.

Artykuł, z uwagi na swój przedmiot, może posłużyć za przykład badań genealogicznych rodzin chłopskich, które z rzadka zapisywały się w annałach.

---

¹ Zob. P. Głądała, D. Szulc, *O przedmiocie genealogii i sposobie jej uprawiania słów kilka. Praktyczny przewodnik po podstawowej literaturze, internetowych bazach danych Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych oraz zasobach genealogicznych lubelskich archiwów i innych, dla amatorów genealogii z Lublina i nie tylko*, „Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”, 2009, 1, s. 210.

Polska literatura skupiona na rodzinach rycerskich i szlacheckich jest uboga w tego typu publikacje².

Artykuł ma układ chronologiczny: narodziny i chrzest (II) – ślub (III) – potomstwo biologiczne i duchowe (III.B i III.C) – śmierć i pogrzeb (V). Wszystko to uzupełnia rozdział o statusie społecznym (IV) i ewolucji nazwiska (VI).

II. Kwestia narodzin i chrztu

Każdy biogram rozpoczyna się zwykle określeniem czasu i miejsca urodzenia opisywanej osoby. W przypadku omawianego Michała sprawa ta nie jest prosta. Stąd też rozdział został zatytułowany *kwestia narodzin i chrztu* a nie zwyczajnie *narodziny i chrzest*. Polskie słowo *kwestia* pochodzi od łacińskiego „*quaestio*” oznaczającego między innymi *pytanie, badanie, temat, kwestię sporną*³. Ponieważ nie zachowała się metryka urodzenia Michała sprawa okoliczności jego narodzin i chrztu pozostaje właśnie kwestią sporną i przedmiotem ciągłych badań.

Trudności z ustaleniem okoliczności narodzin i chrztu Michała wynikają z pożaru plebanii, a wraz z nią archiwum parafialnego kościoła w Nowej Cerkwi koło Chojnic w 1823 r.⁴ W związku z tym, że nie zachowała się metryka chrztu Michała dane dotyczące początku jego życia oparte są na domniemaniach.

A. Miejsce

Z dostępnych danych można w pewnej mierze ustalić miejsce urodzenia Michała. Jest nim wieś Kłodawa lub Jeziorki. Za tym, że jest to Kłodawa przemawia zapis znajdujący się w metryce małżeństwa Michała, w której czytamy „syn [...] Bartłomieja Dulek z Kłodawy”⁵. Na pochodzenie z tej miejscowości wskazuje także metryka zgonu jego ojca – Bartłomieja⁶, matki Katarzyny⁷ i dziadka – Macieja⁸. Wszyscy bowiem zmarli w Kłodawie.

---

² Do nielicznych autorów opisujących rody chłopskie należy Michael Morys-Twarowski. Skupiony jest on jednak na rodach cieszyńskich. Zob. np. tenże, *Krąg rodzinny Marii Lipa (1830-1920). Ze studiów nad genealogią rodów chłopskich na Śląsku Cieszyńskim*, „Pamiętnik Cieszyński”, 20 (2005), s. 11-15; tenże, *Losy chłopskiej rodziny Lipów ze Śląska Cieszyńskiego do 1918 roku i jej droga do polskiej narodowości*, „Świat i Słowo”, nr 2(17)/2011, s. 117-130; tenże, *Dzieje rodu Morysów ze Śląska Cieszyńskiego od XVIII do początku XX wieku*, Chorzów 2016.

³ Zob. *quaestio*, [w:] A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Lwów 1938, s. 434.

⁴ Zob. *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, red. P. Czaplewski, R. Frydrychowicz, T. Glemma, A. Mańkowski, P. Panske, Pelplin 1928, s. 206.

⁵ ADP, W727, 1837/7.

⁶ Zob. ADP, W711, 1828/28.

⁷ Zob. ADP, W711, 1854/4.

⁸ Zob. ADP, W711, 1838/1.

Zgodnie z drugą teorią Michał urodził się we wsi Jeziorki. Przemawia za tym pochodzenie jego pradziadka – Hermana (Ertmana). W Katastrze Kontrybucyjnym spisany dla omawianych wiosek 4 marca 1773 r. znajduje się zapis, zgodnie z którym Herman (Ertman) zamieszkiwał w tym czasie Jeziorki⁹. Ponieważ trudno ustalić kiedy Dulkowie przenieśli się z Jeziorek do Kłodawy, nie można wykluczyć żadnej z tych dwóch miejscowości jako miejsca narodzin Michała.

Zarówno Kłodawa jak i Jeziorki były wtedy wsiami należącymi do parafii w Nowej Cerkwii¹⁰. Stąd można założyć, że właśnie w tamtejszym kościele Michał został ochrzczony.

B. Czas

Ustalenie czasu narodzin i chrztu Michała rodzi podobne trudności jak ustalenie ich miejsca. Dane pozwalające ustalić czas narodzin i chrztu Michała można w pewnej mierze określić na podstawie zachowanych metryk małżeństwa i zgonu. Z metryki małżeństwa pochodzącej z 24 stycznia 1837 r. wynika, że Michał w chwili zawierania związku małżeńskiego miał 26 lat¹¹. Zaś z metryki zgonu, który miał miejsce 28 lutego 1869 r., wiadomo, że Michał w dniu śmierci liczył 57 lat¹².

Ponieważ dawniej wiek podawano w odniesieniu do rozpoczętych lat życia (nie jak współcześnie w odniesieniu do ukończonych lat życia) można wyliczyć, że Michał urodził się między 24 stycznia 1811 a 28 lutego 1813 r. Taka rozbieżność jest na ów czas powszechna i wynika najprawdopodobniej z braku dokumentów potwierdzających wiek. W przypadku Michała nie jest zbyt wielka i wynosi nieco ponad rok, podczas gdy zdarzają się przypadki, w których rozbieżność ta wynosi nawet 10, a czasem i więcej lat. Z braku innych danych należy jednak przyjąć, że Michał urodził się około 1812 r.

C. Rodzice, chrzestni, szafarz chrztu

Ojcem Michała, o czym można przeczytać w metryce jego ślubu, jest „zmarły w Kłodawie Bartłomiej Dulek”¹³. Zachowała się metryka zgonu Bartłomieja z 1828 r.¹⁴ Określenie matki jest nieco trudniejsze i wymaga skupienia swej uwagi na osobie Bartłomieja. Bartłomiej na krótko przed śmiercią spłodził syna Jakuba, którego metryka, jako jedyna spośród dzieci Bartłomieja, zachowała się do naszych

⁹ Zob. GSPK, II. HA, Abt. 9, Tit. XCIII Nr. 29 BD. 1.

¹⁰ Zob. J. Kaźmierczak, *Z dziejów parafii św. Marii Magdaleny w Nowej Cerkwi*, „Zeszyty Chojnickie”, 2011, 26, s. 69-70.

¹¹ Zob. ADP, W727, 1837/7.

¹² Zob. APWŚB, Liber Mortuorum 1866-1877, 1869/m18.

¹³ ADP, W727, 1837/7.

¹⁴ Zob. ADP, W711, 1828/28.

czasów. Matką Jakuba, brata Michała, była, zgodnie z metryką jego urodzenia, Katarzyna Gelkowna (Gelkowa)¹⁵. Można założyć, że była ona też matką Michała. Na jej macierzyństwo wskazuje także metryka zgonu przedwcześnie zmarłej siostry Michała – Katarzyny. Jej zgon zgłosili bowiem „Bartłomiej Dulek i Katarzyna z domu Gegelska z Kłodawy”¹⁶. Siostra - Katarzyna zmarła w 1845 r. mając 25 lat. Jej narodziny można oszacować więc na 1820 r. Podanie Katarzyny Gelka jako jej matki sugeruje, że w tym roku była ona już żoną Bartłomieja. Nie ma pewności co do tego, że była nią już w 1812 r., a więc w oszacowanym czasie narodzin Michała. Nic nie wskazuje jednak na inną kobietę. Stąd można założyć, że rodzicami Michała byli Bartłomiej Dulek i Katarzyna Gelka.

Chrzestnych Michała nie da się ustalić bez dostępu do metryki urodzenia. Stąd określenie tych osób jest na obecnym etapie badań niemożliwe.

Szafarzem sakramentu chrztu był z pewnością ówczesny proboszcz parafii w Nowej Cerkwi. Precyzyjne określenie kto wtedy piastował ten urząd jest dziś trudne. Trudno przyjąć, że był nim ostatni znany proboszcz sprzed pożaru plebani w 1823 r. – Marcin Borek¹⁷. Marcin Borek zamykający poczet proboszczów sprzed 1823 r. poddał gruntownej odnowie kościół w Nowej Cerkwi w 1763 r.¹⁸ Raczej mało prawdopodobne by pełnił on swój proboszczowski urząd przez ponad 50 lat, aż do narodzin Michała w około 1812 r. Dodać należy, że ów poczet został sporządzony w 1765 r. i przez to nie sięgał końca XVIII i początku XIX w.¹⁹ Powstała luka uniemożliwia określenie szafarza chrztu Michała.

D. Perspektywy badawcze

Z powodu pożaru plebanii a wraz z nią archiwum parafialnego, do naszych czasów nie zachowała się metryka chrztu Michała. Dane dotyczące początków jego życia opierają się na pośrednich informacjach zaczerpniętych przede wszystkim z jego metryki ślubu i zgonu oraz metryk dotyczących jego najbliższej rodziny – ojca Bartłomieja, matki Katarzyny, dziadka Macieja, brata Jakuba oraz siostry Katarzyny. Należy jednak zauważyć, że metryki parafii w Nowej Cerkwi posiadają swoje duplikaty²⁰. Niestety te także w przypadku chrztów dostępne są od 1824 r.

---

¹⁵ W oryginalnej księdze Katarzyna zapisana została jako Gelkowna (APB, 303/2, 1827/16), zaś w duplikacie jako Gelkowa (APB, 303/1, 1827/16).

¹⁶ ADP, W1097, 1845/11.

¹⁷ Zob. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, t. VII, Warszawa 1886, s. 193.

¹⁸ Zob. J. Kaźmierczak, *Ks. Józef Mańkowski i jego parafia*, b.m.w. bdw., s. 13.

¹⁹ Autor pocztu powołuje się na dzieło J. G. Borck, *Echo sepulchralis* przygotowane w 1765 r. (Zob. ADP, V8), za: *Słownik geograficzny...*, s. 193.

²⁰ Zastanawia fakt, że księga chrztów zarówno w egzemplarzu oryginalnym, jak i duplikacie zachowa-

Niewykluczone jednak, że starsze duplikaty zaginęły. Ich odnalezienie pozwoli na precyzyjniejsze określenie okoliczności początków życia Michała²¹.

III. Ślub z Marianną

We wtorek 24 stycznia 1837 r. w Chojnicach Michał zawarł związek małżeński z Marianną. W metryce małżeństwa odnotowano: „Parobek Michał Dulek, trzeci małżeński syn zmarłego w Kłodawie gospodarza rolnego Bartłomieja Dulek i czcigodnej Marianny Borowickiej z Chojnic”²². Błędne sformułowanie pozwala myśleć, że matką Michała była Marianna Borowicka. Gdyby tak było, w metryce małżeństwa brakowałoby imienia nupturientki. Fakt ten oraz pozostałe dostępne źródła pozwalają na jednoznacznie uznanie Marianny Borowickiej za żonę, a nie matkę Michała.

Pozostałe dane zawarte w metryce określają wiek i pochodzenie narzeczonych. Według zapisów Michał w dniu ślubu miał 26 lat i pochodził z Czartołomia, zaś Marianna była od niego o dwa lata starsza i pochodziła z Chojnic²³.

Świadcami zawarcia związku małżeńskiego byli Stefan Kosiedowski oraz niejaki J. Dulek. J. Dulek z pewnością był mężczyzną, gdyż w tym czasie tylko oni byli uważani za wiarygodnych, to jest mogących pełnić rolę świadka. Z pewnością nie był to jego brat – Jakub, gdyż ten liczył w dniu ślubu Michała ledwie 10 lat. Być może był nim jego starszy krewny – Jan z Krojnat, mąż Małgorzaty Ellinger lub Jakub z Kłodawy, mąż Anny Doroty Rodin. Na tego drugiego wskazuje zarówno bliższe pokrewieństwo, jak i położenie geograficzne.

ła się od 1824 r., podczas gdy księga małżeństw i zgonów w oryginale i duplikacie od 1823 r. Ponadto oryginały księgi chrztów z lat 1824-1827 znajdują się w APB, zaś oryginały księgi małżeństw i zgonów z tego okresu w ADP. Duplikaty wszystkich ksiąg znajdują się w APB.

²¹ Cały zasób Archiwum Diecezjalnego w Pelplinie został przez władze okupacyjne w 1939 r. wywieziony do Gdańska, skąd część staropolską przetransportowano do kopalni soli w Grasleben i Warcina. Główną część pelplińskich archiwaliów przetrzymywano w 1940 r. w Berlinie. W 1942 r. przesłano je do Gdańska, bowiem zgodnie z zarządzeniem władz hitlerowskich, polskie archiwa, także kościelne, na ziemiach włączonych do Rzeszy weszły w skład niemieckiej sieci archiwalnej. Pozostawione w Gdańsku akta kurialne i regencyjne z lat 1772-1939 (blisko 20 tys. poszytów) spłonęły razem z tamtejszym Archiwum Państwowy w 1945 r. Archiwum kapitulne z lat 1824-1939 pozostawiono w kapitulnieniu i dzięki temu ocalało, choć również poważnie zdekompletowane z powodu pożaru, wzniesionego przez wycofujące się wojska niemieckie (zob. A. Nadolny, *Archiwum diecezjalne w Pelplinie. Zarys dziejów i informacja o zasobie*, „Studia Pelplińskie”, 1990-1991, 21-22, s. 263 – 283).

²² ADP, W727, 1837/7: Knecht Michael Dulek, dritter ehelicher Sohn des in Kladau verstorbenen Akkerwirths Bartholomaeus Dulek und die ehrbare Marianna Borowitzka aus Conitz.

²³ Zob. tamże.

Przy zawarciu małżeństwa asystował i związek małżeński Michała i Marianny błogosławił Jan Jeska, ówczesny proboszcz z parafii w Lichnowach²⁴. Trudno wyjaśnić dlaczego nie zrobił tego proboszcz z Chojnic – Franciszek Semrau. Wszystkie pozostałe małżeństwa w tym okresie błogosławił chojnicki duszpasterz²⁵.

Zapowiedzi małżeńskie zostały wygłoszone: 1) w niedzielę w oktawie Objawienia Pańskiego to jest pierwszą niedzielę po Objawieniu Pańskim (8 stycznia 1837); 2) w drugą niedzielę po Objawieniu Pańskim (15 stycznia 1837); 3) w trzecią niedzielę przed Wielkim Postem, czyli Niedzielę Siedemdziesiątnicy (22 stycznia 1837)²⁶.

A. Teściowa Małgorzata

Żona Michała, Marianna, według metryki małżeństwa (pomijając wspomnianą już pomyłkę matki z żoną) nosiła nazwisko Borowicka. Jednak jak wynika z metryk chrztu jej dzieci z Michałem, posługiwała się ona także nazwiskiem Musolf²⁷ (w różnych odmianach: Mussalf²⁸, Mossus²⁹, Mosus³⁰, Muzolf³¹, Mozusf³²).

Różnice w pisowni nazwiska Musolf oraz drugie nazwisko – Borowicka, wynikają z trzykrotnego zamążpójścia matki Marianny – Małgorzaty. Małgorzata, z domu Mentlicka, 2 sierpnia 1792 r. wyszła za wojskowego – Jana Augustyna Profenn³³. Gdy ten zmarł Małgorzata, 27 września 1807 r. wyszła za ewangelika Macieja Mojsich³⁴. Z nim miała córkę Mariannę, późniejszą żonę Michała, urodzoną 28 sierpnia 1808 r.³⁵ Maciej zmarł jednak przed rokiem 1810, w wyniku czego Małgorzata wyszła po raz trzeci za mąż za Adama Borowickiego dnia 26 lutego 1810 r.³⁶ Ten miał największy wpływ na córkę Mariannę, którą wychowywał odkąd ta miała niespełna dwa lata. Sama Małgorzata dożyła ponoć 103 lat zmarłszy 17 grudnia 1851 r.³⁷ i przeżywszy trzech mężów (Adam zmarł 13 listopada 1834 r.³⁸). Krótkie życie

---

²⁴ Zob. tamże.

²⁵ Dwa śluby 22 stycznia (zob. ADP, W727, 1837/4 i 1837/5), jeden ślub 23 stycznia (zob. ADP, W727, 1837/6), jeden ślub 29 stycznia (zob. ADP, W727, 1837/8).

²⁶ Zob. ADP, W727, 1837/7; J.F. van de Velde, *Kalendarium liturgicum*, Gandavi 1837, s. 7-9.

²⁷ Zob. APWŚB, Liber Mortuorum 1877-1905, 1894/k8.

²⁸ Zob. ADP, W171, 1845/106.

²⁹ Zob. ADP, W171, 1848/226.

³⁰ Zob. ADP, W176, 1850/k37.

³¹ Zob. ADP, W171, 1842/152.

³² Zob. SSL, DW37, 1841/22.

³³ Zob. ADP, W725, 1792/2VIII.

³⁴ Zob. ADP, W173, 1807/27IX.

³⁵ Zob. ADP, W168, 1808/28VIII.

³⁶ Zob. ADP, W173, 1810/26II.

³⁷ Zob. ADP, W176, 1851/k89.

³⁸ Zob. ADP, W175, 1834/136.

biologicznego ojca Marianny – Mojsicha oraz faktyczne wychowywanie przez ojczyma – Borowickiego spowodowało użycie nazwiska tego drugiego w metryce małżeństwa³⁹ oraz w jednej z metryk chrztu dzieci Marianny⁴⁰. Zaś niepopularne nazwisko Mojsicha oraz jego krótki żywot spowodowało zniekształcenie jego nazwiska i zbliżenie do popularniejszego w tym rejonie Musolf.

B. Dzieci

Dnia 3 listopada 1837 r. o 10 przed południem urodził się Michałowi w Kruszkach pierworodny syn Marcin Antoni⁴¹. Ochrzczony został 12 listopada tego roku w Nowej Cerkwi⁴². Jego chrzestnymi byli Michał Gelka z Lotynia oraz niejaka Zofia Tuszkiewicz z Kłodawy⁴³. Michał Gelka to z pewnością kuzyn Michała Dulka od strony matki Katarzyny Gelka. W metryce chrztu syna Marcina Antoniego, Michał został określony jako kątnik⁴⁴. Michał doczekał się ślubu Marcina z Marianną Kroplewską, który to odbył się 18 lutego 1862 r. w Brusach⁴⁵. Ślubu pozostałych dzieci nie dane mu było dożyć. Z małżeństwa syna Marcina doczekał się trojga wnucząt: Jana Tomasza (1862)⁴⁶, Rozalii (1865)⁴⁷ i Katarzyny (1867)⁴⁸.

Drugim dzieckiem Michała była Justyna. Justyna urodziła się w Kloni 18 lutego 1841 r., a chrzest przyjęła 21 lutego tego roku w Brusach⁴⁹. Jej rodzicami chrzestnymi byli Franciszek Dulek z Kłodawy oraz niejaka Magdalena Kroplewska z Kloni⁵⁰. Franciszek z Kłodawy to z pewnością brat Michała. Michałowi nie dane jednak był długo cieszyć się córką, gdyż ta zmarła mając dwa miesiące w Kloni 14 kwietnia. Pochowano ją w Brusach 16 kwietnia⁵¹.

Trzecim dzieckiem Michała był Jan Szymon. Ten urodził się w Kloni 21 października 1842 r., zaś ochrzczony został 30 października, czemu towarzyszyli chrzestni w osobach niejakiego Jana Kosidowskiego z Kloni oraz Katarzyny Dulek z Kłodawy⁵². Katarzyna z Kłodawy to bądź siostra Michała, bądź jego szwagierka – żona Franciszka.

---

³⁹ Zob. ADP, W727, 1837/7.

⁴⁰ Zob. ADP, W708, 1837/3XI.

⁴¹ Zob. ADP, W708, 1837/3XI.

⁴² Zob. ADP, W708, 1837/3XI.

⁴³ Zob. ADP, W708, 1837/3XI.

⁴⁴ Zob. ADP, W708, 1837/3XI.

⁴⁵ Zob. APWŚB, Liber copulatorum 1842-1877, 1862/36.

⁴⁶ Zob. APWŚB, Liber baptizatorum 1856-1877, 1863/6.

⁴⁷ Zob. APWŚB, Liber baptizatorum 1856-1877, 1865/218.

⁴⁸ Zob. APWŚB, Liber baptizatorum 1856-1877, 1867/275.

⁴⁹ Zob. SSL, DW37, 1841/22.

⁵⁰ Zob. SSL, DW37, 1841/22.

⁵¹ Zob. ADP, W175, 1841/k19.

⁵² Zob. ADP, W171, 1842/152.

Kolejnym dzieckiem Michała był Antoni. Antoni urodzony w Kloni 12 czerwca 1845 r. został ochrzczony 22 czerwca tego roku w Brusach⁵³. Jego chrzestnymi byli bliżej nieokreśleni Szymon i Marianna Kowalscy z Kloni⁵⁴.

Ostatnim, piątym dzieckiem Michała była córka Antonina. Ta urodziła się 21 grudnia 1848 r. w Kloni, a ochrzczona została w ostatni dzień tegoż roku w asyście niejakich Michała i Marianny Kolińskich⁵⁵. Antonina, podobnie jak Justyna, nie żyła jednak długo i zmarła 26 maja 1850 r. w miejscowości, w której się urodziła, zaś pochowano ją trzy dni później w Brusach⁵⁶.

Podsumowując: Michał doczekał się pięciorga potomstwa – 2 córek i 3 synów. Niestety obie córki zmarły w okresie wczesnego dzieciństwa. Pozostali synowie założyli rodziny i cieszyli się względnie długim życiem. Michał doczekał się jednego ślubu swojego potomstwa – najstarszego syna – Marcina, a z tego związku trojga wnucząt.

C. Michał jako chrzestny

Michał prócz pokrewieństwa biologicznego wynikającego z faktu zrodzenia, posiadał także tak zwane pokrewieństwo duchowe, wynikające z bycia chrzestnym. Chrzestnym został dwukrotnie. Po raz pierwszy 7 sierpnia 1836 r., kiedy to chrzczono Macieja Ludwika, syna Katarzyny Dulek⁵⁷ i swego brata Franciszka. Chrzest miał miejsce w Nowej Cerkwi⁵⁸. Ponieważ wymogiem do bycia chrzestnym było wcześniejsze przyjęcie sakramentu bierzmowania⁵⁹, należy uznać, że Michał już go wcześniej przyjął. W tym czasie sakramentu bierzmowania udzielało się dzieciom przed przyjęciem pierwszej Komunii świętej⁶⁰, z reguły około siódmego roku życia⁶¹, czyli w przypadku Michała około roku 1819. Michał w metryce chrztu swego pierwszego chrześniaka został określony jako kawaler⁶², co jest zgodne z prawdą, gdyż związek małżeński z Marianną zawarł dopiero rok później – w 1837 r.

Drugim dzieckiem chrzestnym Michała była Anna. Ta także była dzieckiem Katarzyny i Franciszka – brata Michała. Chrzest odbył się 15 grudnia 1839 r.

---

⁵³ Zob. ADP, W171, 1845/106.

⁵⁴ Zob. ADP, W171, 1845/106.

⁵⁵ Zob. ADP, W171, 1848/226.

⁵⁶ Zob. ADP, W176, 1850/k37.

⁵⁷ Nazwisko Katarzyny zarówno panieńskie, jak i po mężu to Dulek.

⁵⁸ Zob. ADP, W708, 1836/7VIII.

⁵⁹ Zob. F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Opole 1958, s. 13-14.

⁶⁰ Zob. F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Opole 1958, s. 20.

⁶¹ Zob. F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 2, Opole 1958, s. 20.

⁶² Zob. ADP, W708, 1836/1VIII.

w Nowej Cerkwi⁶³. Michał w metryce chrztu swojej chrześnicy został określony jako pochodzący z Kloni w parafii Brusy⁶⁴. Oznacza to, że Michał na krótko po zawarciu małżeństwa z Marianną i narodzinach syna Marcina w 1837 r. osiadł w Kloni. Podobnie jak w przypadku chrztu pierwszego chrześniaka w metryce znalazł się zapis *iuvenis*. W przypadku metryk zwykle jest to rozumiane jako *kawaler*, jednak w tym wypadku należałoby to przetłumaczyć jako *młodzieniec*⁶⁵, gdyż Michał w dniu chrztu Anny był już żonaty z Marianną.

IV. Status społeczny

Źródła niewiele mówią o statusie społecznym Michała. Najogólniej można powiedzieć, że w ciągu swojego życia parał się on rolnictwem. Można to wywnioskować z jego metryki ślubu: „Parobek Michał Dulek, trzeci małżeński syn zmarłego w Kłodawie gospodarza rolnego Bartłomieja Dulek i czcigodnej Marianny Borowickiej z Chojnic”⁶⁶. Chociaż jego ojciec określony został mianem „gospodarza rolnego” to jednak opuszczenie rodzinnej Kłodawy każe przypuszczać, że Michał nie odziedziczył po ojcu majątku. Mieszkając w Czartołomiu w 1837 r. został określony mianem parobka⁶⁷. W tym samym roku w Kruszkach nazwany jest kątnikiem, czyli ubogim chłopem mieszkającym u innego gospodarza⁶⁸. Określenia te wskazują na brak przywiązania do konkretnej ziemi. Należy wysnuć stąd wniosek, że Michał z Marianną budowali swój majątek od podstaw sami.

Jeżeli chodzi o przynależność wyznaniową, to należy przyjąć, że Michał był katolikiem. Żaden z dostępnych dokumentów kościelnego pochodzenia nie podaje jakoby Michał miał być innego wyznania. Na to wyznanie wskazuje także katolickie pochodzenie jego ojca⁶⁹ i dziadka⁷⁰.

V. Śmierć i pogrzeb

Michał zmarł w wieku 57 lat w Męcikale dnia 28 lutego 1869 r.⁷¹ Pozostawił na tym świecie żonę Mariannę oraz „trzech dorosłych synów”⁷² – Marcina,

⁶³ Zob. ADP, W708, 1839/8XII.

⁶⁴ Zob. ADP, W708, 1839/8XII.

⁶⁵ Zob. *iuvenis*, w: A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Lwów 1938, s. 292.

⁶⁶ ADP, W727, 1837/7: Knecht Michael Dulek, dritter ehelicher Sohn des in Kladau verstorbenen Akkerwirths Bartholomaeus Dulek und die ehrbare Marianna Borowitzka aus Conitz.

⁶⁷ Zob. ADP, W727, 1837/7.

⁶⁸ Zob. ADP, W708, 1837/3XI.

⁶⁹ Zob. ADP, W711, 1828/28.

⁷⁰ Zob. ADP, W711, 1838/1.

⁷¹ Zob. APWŚB, Liber Mortuorum 1866-1877, 1869/m18.

⁷² Tamże.

Jana i Antoniego. Został pochowany na cmentarzu w Brusach dnia 3 marca 1869 r.⁷³ Pogrzeb odprawił zapewne ówczesny bruski proboszcz – Augustyn Wika-Czarnowski. Grób Michała nie zachował się do naszych czasów.

VI. Pisownia nazwiska

Michał we wszystkich znanych metrykach, w których jest wzmiankowany nosi nazwisko *Dulek*. Wyjątek stanowi jego metryka zgonu, w której kancelista zapisał *Dùlek*⁷⁴. Podobna oboczność ma miejsce w przypadku metryki zgonu żony Michała, która została pochowana jako Marianna *Dùlek*⁷⁵. Nazwisko Michała mogło ulec zmianie między 1850, kiedy to po raz ostatni jest zapisany jako *Dulek*⁷⁶ a 1869 r., kiedy po raz pierwszy odnotowuje się go jako *Dùlek*⁷⁷. Trudno ustalić skąd wynika ta zmiana. Być może jest to błąd kancelisty. W latach 1846-1876 był nim zapewne ówczesny proboszcz Augustyn Wika-Czarnowski. Wypisał on zarówno metryki z formą *Dulek*, jak i *Dùlek*. Niewykluczone, że nazwisko uległo pewnemu „ukaszubieniu”. Z tego bowiem języka zaczerpnięta jest z pewnością litera *ù* obca zarówno językowi polskiemu, jak i niemieckiemu czy łacinie obowiązujących w tamtych czasach w urzędach kolejno świeckich i kościelnych. Litera *ù* czytana jest po kaszubsku jako miękkie *tu*.

VII. Zakończenie

Urodzony około 1812 r. w parafii w Nowej Cerkwi Michał Dulek zamieszkiwał tereny ówczesnego i dzisiejszego powiatu chojnickiego. Okoliczności jego narodzin są niejasne z powodu braku metryki chrztu i jawią się jako perspektywy badawcze możliwe do zrealizowania po odnalezieniu ewentualnych duplikatów ksiąg lub po dokonaniu analizy historii parafii sprzed 1821 r.⁷⁸ Z pewnością był synem Bartłomieja

---

⁷³ Tamże.

⁷⁴ Tamże.

⁷⁵ Zob. APWŚB, Liber Mortuorum 1877-1905, 1894/k8.

⁷⁶ Zob. ADP, W176, 1850/k37.

⁷⁷ Zob. APWŚB, Liber Mortuorum 1866-1877, 1869/m18.

⁷⁸ Badania związane z historią parafii w Nowej Cerkwi k. Chojnic są prowadzone przez J. Kaźmierczaka (zob. tenże, *Ks. Józef Mańkowski i jego parafia*, b.m.w. bdw.; tenże, *Z dziejów parafii św. Marii Magdaleny w Nowej Cerkwi*, „Zeszyty Chojnickie”, 2011, 26, s. 69-73.) oraz B.A. Düllka (zob. tenże, *Parafia św. Marii Magdaleny w Nowej Cerkwi – zarys historii parafii*, [w:] *Badania i Rozwój Młodych Naukowców w Polsce. Historia*, red. J. Leśny, J. Nyckowiak, Poznań 2016, s. 109-114; tenże, *Powstanie wsi, kościoła i parafii w Nowej Cerkwi k. Chojnic* [w:] *Badania naukowe w świetle uwarunkowań turbulentnego otoczenia. Gospodarka – Świat – Człowiek*, red. J. Nowakowska-Grunt, J. Kabus, Katowice 2017, s. 59-63; tenże, *Parafia w Nowej Cerkwi k. Chojnic w świetle akt wizytacyjnych z 1653, 1695 i 1744 roku* [w:] *Badania naukowe w świetle uwarunkowań turbulentnego otoczenia. Gospodarka – Świat – Człowiek*

i prawdopodobnie Katarzyny z domu Gelka. Prawdopodobnie był wnukiem Macieja i prawnukiem Hermana (Ertmana). Ożeniony z Marianną Borowicką *vel* Musolf doczekał się trojga synów i dwojga córek, z czego obie córki pochował w okresie ich wczesnego dzieciństwa. Z najstarszego syna doczekał się trojga wnucząt. Był chrzestnym dla dwójki dzieci swojego brata – Franciszka. Nie odziedziczył po ojcu – gospodarzu rolnym – żadnego majątku, a w ciągu swojego życia zajmował się rolnictwem jako parobek i kątnik. Był katolikiem. Jego nazwisko w ciągu XIX w. ewoluowało z *Dulek* na *Dùlek*. Zmiana ta jest trudna do zinterpretowania i jawi się jako perspektywa badawcza. Zmarł w wieku 57 lat 28 lutego 1869 r. w Męcikale w parafii Brusy.

Wykaz skrótów i sygnatur

Archiwum Diecezji Pelplińskiej [skrót: ADP]:

Liber baptizatorium 1782-1827 (Brusy) [sygnatura: W168]

Liber baptizatorium 1827-1857 (Nowa Cerkiew) [sygnatura: W708]

Liber baptizatorium 1842-1856 (Brusy) [sygnatura: W171]

Liber baptizatorium, copulatorum et mortuorum 1761-1794 (Chojnice)
[sygnatura: W725]

Liber baptizatorium, copulatorum et mortuorum 1828-1844 (Chojnice)
[sygnatura: W727]

Liber copulatorum 1784-1786, 1800-1841 (Brusy) [sygnatura: W173]

Liber mortuorum 1823-1876 (Nowa Cerkiew) [sygnatura: W711]

Liber mortuorum 1828-1851 (Ostrowite) [sygnatura: W1097]

Liber mortuorum 1833-1845 (Brusy) [sygnatura: W175]

Liber mortuorum 1846-1866 (Brusy) [sygnatura: W176]

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy [skrót: APB]:

Liber baptizatorium 1824-1827 (Nowa Cerkiew) [sygnatura: 303/2]

Liber baptizatorium, copulatorum et mortuorum - duplicationis 1823-1840
(Nowa Cerkiew) [sygnatura: 6/303/0/-/1]

Archiwum parafii Wszystkich Świętych w Brusach [skrót: APWŚB]:

Liber baptizatorium 1856-1877 [brak nadanej sygnatury]

Liber copulatorum 1842-1877 [brak nadanej sygnatury]

---

wiek, red. J. Nowakowska-Grunt, J. Kabus, Katowice 2017, s. 65-71; tenże, *Parafia w Nowej Cerkwi k. Chojnic w świetle rękopisu „Echo Sepulchralis” Jana Gotfryda Borka [w:] Badania naukowe w świetle uwarunkowań turbulentnego otoczenia. Gospodarka – Świat – Człowiek*, red. J. Nowakowska-Grunt, J. Kabus, Katowice 2017, s. 73-77).

Liber mortuorum 1866-1877 [brak nadanej sygnatury]

Liber mortuorum 1877-1905 [brak nadanej sygnatury]

Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz [skrót: GSPK]

Der Kontributionskataster der Friderizianischen Landesaufnahme Westpreußens und des Netzedistrikts aus dem Jahre 1772/73 [sygnatura: II. HA, Abt. 9, Tit. XCIII Nr. 29 BD. 1.]

Sächsisches Staatsarchiv Leipzig [skrót: SSL]

Liber baptizatorum 1838-1841 (Brusy) [sygnatura: DW37]

***

Микаэль Дулек (Michał Dulek) (~ 1812-1869) - генеалогическое исследование

Микаэль Дулек (Michał Dulek) (родился ~ 1812, умер 28 февраля 1869 года в Метикале (Męcikale). Правнук Германа (Эртмана), внук Матвея, сын Варфоломея и Катерины, которой девичья фамилия - Гелка (Gelka). Муж Марианны Боровицкой вел. Мусольф (vel. Musolf). Отец Марцина, Юстины, Яна, Антониуса и Антонины. Дочери похоронил в раннем детстве. Из сына Марцина у него было трое внуков: Ян, Розалия и Катажина. Крестный отец двух детей своего брата Францишка: Матвея и Анны. Не унаследовал имущества от своего отца, крестьянина, а в течение своей жизни занимался сельским хозяйством в качестве батрака. Он католик. Его фамилия изменилась от *Dulek* до *Dùlek* в 19 веке.

Ключевые слова: Nowa Cerkiew (Новая церковь), XIX век, Дулек (Dulek), метрические книги, крестьянство

***

Michael Dulek (~1812-1869) – genealogical study

Michael Dulek (born ~ 1812, died 28 February 1869 in Męcikal). Herman's (Ertamn's) great-grandson, grandson of Mathias, son of Bartholomew and Catherine née Gelka. Husband of Marianna Borowicka's vel Musolf. Father Martin, Justin, Johan, Anton and Antonina. Both daughters buried in their early childhood. From his son Martin had three grandchildren: Johan, Rosalia and Catherine. The godfather of two children of his brother Francis - Mathias and Ann. He did not inherit from his father - the farmer - no property, and in his life he was farming as a farmhand and serf. He was a Catholic. His name in the nineteenth century evolved from *Dulek* to *Dùlek*.

Keywords: Nowa Cerkiew, 19th century, Dulek, registers of metrics, peasantry

***

Michał Dulek (~1812-1869) – genealogische Studie

Michał Dulek (geb. ~1812, gest. 1869 in Mecikal). Urenkel von Herman (Ertman), Enkel von Maciej, Sohn von Bartłomiej und Katarzyna, geb. Gelka. Ehemann von Marianna Borowicka alias Musolf. Vater von Marcin, Justyna, Jan, Antoni und Antonina. Beide Töchter sind in früher Kindheit gestorben. Er hatte drei Enkelkinder – Jan, Rozalia und Katarzyna – die Kinder von Marcin. Taufpate von zwei Kindern seines Bruders Franciszek – Maciej und Anna. Er erbte kein Eigentum von seinem Vater – einem landwirtschaftlichen Bauer. Im Laufe seines Lebens arbeitete er in der Landwirtschaft als Knecht. Er war Katholik. Sein Name entwickelte sich im 19. Jahrhundert von Dulek zu *Dülle*.

Schlüsselwörter: Neue orthodoxe Kirche, 19. Jahrhundert, Dulek, Kirchenbücher, Bauerntum

***

Michał Dulek (~1812-1869)- L'étude généalogique

Michał Dulek (né 1812, mort le 28 février 1869 à Męcikal. L'arrière-petit-fils d'Herman (Ertman), petit fils de Maciej, fils de Bartłomiej et Katarzyna, née Gelka. Mari de Marianna Borowicka vel Musolf. Père de Marcin, Justyna, Jan, Antoni et Antonina. Ses deux filles sont mortes dans leur petite enfance. Du fils Marcin, il avait trois petits-enfants : Jan, Rozalia et Katarzyna. Parraine de deux enfants de son frère Franciszek- Maciej et Anna. Il n'a hérité de son père fermier aucuns biens, et pendant sa vie il était engagé dans l'agriculture comme un fermier et le tégénaire. Il était catholique. Au cours de XIX s. son nom a évolué de *Dulek* à *Dülle*.

Mots clés: nouvelle église orthodoxe, XIX s., Dulex, livres de registres, paysannerie

